

Сокіл Г. Українська фольклористика в Галичині кінця ХІХ – першої третини ХХ століття: історико-теоретичний дискурс: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 588 с.

Сосенко К. Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого вечора. Львів. Накладом автора 1928. 350 с.

Сосенко К. Біографія. URL: <https://www.pisni.org.ua/hview.php?id=329> (дата звернення: 02.02.2024).

Токарев С. Віденська школа етнографії. *Вісник історичної світової культури*. 1958. №3. С. 24–37.

Шмідт В. Етнологічний культурний округ. Львів. 1928. 12 с.

Erikson E. H. *Identity Youth and Crisis* 1. New York — London: W. W. Norton & Company, 1968. P. 316–317.

**ПРЕЗЕНТАЦІЯ ПЕРЕВИДАННЯ
РОМАНУ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ
«АПОСТОЛ ЧЕРНІ»**

Володимир Антофійчук

**НОВЕ ПЕРЕВИДАННЯ
РОМАНУ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ
«АПОСТОЛ ЧЕРНІ»**

Преосвященні владика, всечесні отці, шановні науковці!

Дуже знаменним видається мені те, що в контексті нашої науково-практичної конференції «Слово і Церква як духовно-культурні доміанти української ідентичности» мова йде про роман Ольги Кобилянської «Апостол черні». І не тільки тому, що

невдовзі, 27 листопада, його авторці виповниться 160 років від дня народження, а передовсім тому, що письменниця свою подвижницьку працю віддавала і віддає на славу Божу і на славу України. Вона глибоко знала й шанувала Святе Письмо і відповідно до його духовних цінностей формувала свій світогляд, вивіряла ставлення до Закону Божого і Закону людського, утверджувала Божі істини своїми художніми творами.

Ставлення Ольги Кобилянської до християнських релігійних цінностей відзначалося особливою шанобою і цілком узгоджувалося з позицією глибоко віруючої людини. «Я є побожна», — зізнавалася вона в листі до О. Маковея від 3 січня 1903 р. і підкреслювала: «Святі книги мені дуже подобаються, і я нахожу в них далеко більше перел, чим в новій літературі». Красномовно підтверджує відзначене і такий факт: у 1929 р. львівський журнал «Світ» звернувся до читачів із, може, не зовсім коректно сформульованими запитаннями, які б три книги вони взяли з собою і чому на випадок необмеженого ув'язнення. Відповідаючи на них, письменниця зауважила, що перевагу віддала би Євангелію, «бо воно одинокє дає людській душі, у якому вона стані не була би, розраду й рівновагу. Далі взяла би «Фавста» Гете, в котрім бачимо ціле людське життя, його горе, радости, силу й неміч з усією глибиною людського духа. Врешті взяла би я Шевченка, котрий не допускав би забути свою народність, рідну мову і піддержував би любов до рідної землі і скривдженого людства». Вона була сумлінною християнкою, ретельно дотримувалася релігійних морально-етичних норм і церковних приписів, постійно відвідувала храм (тепер —

Катедральний Собор) Успіння Пресвятої Богородиці УГКЦ в Чернівцях.

У складних і тяжких для бездержавного народу реаліях кінця XIX – початку XX ст. Ольга Кобилянська виразно позиціонувала себе як істинну українку, про що свідчить її багата художня й епістолярна спадщина. Вона жила Україною, творила задля її слави й щасливої долі, в чому, зокрема, переконує роман «Апостол черні». У ньому символічно утверджується союз апостола черні й апостола меча. Тобто йдеться про єдність християнського служіння й військового обов'язку у виборюванні духовних, національних, державницьких прав і свобод українців. Першу силу представляє отець Захарій, духовний, а водночас і політичний провідник народу, а другу — офіцер-патріот і носій національно-державницьких ідей Юліян Цезаревич.

Роман «Апостол черні» позначений роздумами про виховання нового покоління українців, здатного здобути й захистити Українську незалежну державу. Перша роль у цій надважливій справі, як акцентує письменниця, належить родині. Устами Максима Цезаревича, батька головного героя твору, вона проголошує: «Виховуючи свої діти, ми мусимо не забувати, що ми їх і для України виховуємо. А вона потребує іншого, як досі, *чоловіка, іншу жінку*». Виснажливою працею годинникаря Максим старається заощадити хоч якийсь гріш, що призначатиметься для найвищої в його розумінні цілі: «Для дітей своїх, для *України* своєї маленької, в чотирьох стінах замкненої з тугою в молодім серці вирватися на волю, на ширину, не в лахмітті старечини, а в блискучій одежі, як будучим горожанам (*тобто громадянам. — В. А.*) своєї будучої країни пристойть».

Свої думки про ідеал новочасного українця Ольга Кобилянська найповніше втілила в образі Юліяна Цезаревича, який із дитинства виховувався за принципом: «Не цурайся свого і не бажай чужого». На цій основі він виплекав у собі загальноприйняті в усьому цивілізованому світі риси: освіченість, фізичну й духовну досконалість, благородство, чесність, відданість своєму народові, жертвовність заради загальнонаціональних інтересів. Усі його помисли підпорядковувалися одній меті — здобуттю Україною незалежності. Заради цього він відмовився від сану апостола черні і став апостолом меча.

Як свідчить сама письменниця, «повість ся, «Апостол черні», скінчена в Кимполунгу на Буковині 12 марта 1926, а вирізьблена через довгі перепони не з моєї вини аж 25 жовтня в Чернівцях 1929». Однак ця авторська ремарка потребує певних уточнень і пояснень. По-перше, відповідно до критеріїв сучасної літературознавчої науки твір за його жанровими ознаками слід ідентифікувати як роман²⁸. По-друге, над «Апостолом черні» Ольга Кобилянська працювала до і після зазначених нею дат.

Ще під час Першої світової війни письменниця почала збирати матеріал для свого найбільшого епічного твору. Тоді ж, за свідченням професора Василя Сімовича, вона активно розробляла образ головного героя і, очевидно, планувала основні сюжетні лінії роману²⁹. 12 березня 1926 р. було завершено перший варіант «Апостола черні», а з жовтня 1926 р. його почав

²⁸ Див.: Мельничук Я. На вечірньому пружі: Ольга Кобилянська в останній період творчості (від 1914 р.) Чернівці: ВД «Букрек», 2006. С. 149–150.

²⁹ Див.: Вв [Сімович В.]. Ольга Кобилянська не живе. *Львівські вісті*. 1942. 29–30 березня. С. 3.

друкувати празький журнал «Нова Україна» і до квітня — червня 1928 р., останнього свого числа, опублікував тільки 162 сторінки твору. Паралельно з цим Ольга Кобилянська продовжувала працювати над удосконаленням тексту роману й наполегливо шукала різних шляхів для його оприлюднення. Після кількох невдалих спроб уперше «Апостол черні» вдалося опублікувати двома окремими томами тільки в жовтні — листопаді 1936 р. завдяки старанням львівської газети «Діло». Однак це видання має суттєвий недолік: текст твору було скорочено удвічі, що в багатьох сенсах призвело до втрати первісної композиційно-сюжетної стрункості роману, порушило послідовність і логіку у викладі подій та поведінці персонажів тощо.

Основними причинами скорочень, часто-густо поспішних, неохайних і навіть брутальних, було, мабуть, те, що видавці економили кошти, а швидше всього намагалися уникнути нападок із боку польських шовіністів за різку критику їхньої політики та проголошені в романі ідеї самостійної України. Більше того, інколи складається враження, що ті епізоди, в яких ідеться про український патріотизм, українську державність, боротьбу українців за свою незалежність, хтось наче навмисне вилучав.

На жаль, львівську редакцію «Апостола черні» 1936 року без урахування його рукописного варіанта, який зберігається у Відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, повторили фактично всі наступні перевидання твору. І ось нарешті 2021 р. у восьмому томі найповнішого на сьогодні десятитомного зібрання творів Ольги Кобилянської, яке здійснює чернівецьке видавництво «Букрек», повністю враховано той текст роману, який хотіла бачити сама авторка. Саме за ним з

ініціативи п. Марії Крупи та її передмовою «Апостол черні» цього року виходить окремою книжкою в тому ж чернівецькому видавництві «Букрек».

У виданні 1936 р. текст роману налічував 436 477 знаків (без пробілів), а в публікації 2021 р. — 891 719, тобто у понад два рази автентичний текст твору більший за першодрук і публікації до 2021 р. Найбільше скорочень у другій половині роману. Мабуть, тому, що перша половина вже була опублікована в журналі «Нова Україна».

Із найосновніших наведу кілька прикладів скорочень, чи, мабуть, правильніше, вилучень із тексту «Апостола черні» львівського видання 1936 р.

1. У романі «Апостол черні» Ольга Кобилянська неодноразово вказує на потребу всебічного національного виховання української дитини. Однак попри це було викреслено такий важливий фрагмент: *«Умираючи, пані Альбінська передала свої діти під опіку тети Олі з просьбою заступити їм матір, доки сягала її власть як родички, до того ж плекати в них, як вже не в синах, то бодай у доньках, а може, і внуках, любов до матірної української мови, до свого народу, не вирікатися його, не робити йому сорому ганебними вчинками, а надто безхарактерністю ради матеріального здобутку».*

2. А ось інший вилучений фрагмент, в якому маленька Дора відстоює свою позицію українки: *«Коли з часом завідатель узяв одного разу малу осиротілу вже семилітню внуку Дору Могиленко до своєї кімнати, щоб самому уділяти їй знання польської мови, вона забрала, ідучи до дідуня, і свої українські книжки й зошити, з котрих вчила її передше тета Оля вечорами*

або й іншими хвилями, щоб була хоч почасти приготована в читанні, заки дадуть її до школи. Як сказано, вона забрала й ті книжки і зошити з собою, щоб показати дідуневі, що по-українськи вона вже знає.

Він, будучи вже зранку через прочитання якогось артикула у своїй часописі роздразнений, вхопив нетерпеливо український підручник і зошит й відсунув їх далеко на противний кінець стола, за котрим сидів. Дитина, побачивши се, обидилася.

— Я не люблю дідуня, — кликнула, зі спалахнувшими очима, — що кидає мої українські книжки. Вони чистенькі й непомазані. Тета Оля знає...

— Тета Оля! — У душі старця щось піднялося. Зміряв дівчатко строгими очима.

— Тепер будеш учити те, що я скажу, — сказав по-польськи.

Вона стояла без слова і не рухалася.

— Ти чула?

Вона чула. Але вперше вона хоче дідуневі прочитати й показати те, що вона вже знає по-українськи.

Із властивою їй дитинячою повагою вона сягнула за відсуненою українською книжкою і поглянула, мов питала: «Не так, дідуню?»

Але вона помилилася.

Дідуньо схилився раптом над нею і, вхопивши її обома руками за ніжні її рамена, мов кліщами, потряс нею так сильно, що її голівка аж похиталася.

— Так, — сказав погаслим голосом.

Дора не плакала. Ані одна сльоза не заблисла в її очах, лиш її личко побіліло по самі уста, і стисненим голосом та вздригаючимися устами вона сказала:

— Ви не смієте мені нічого зробити, дідуню... нічого... казав мій татко. Він є в небі й бачить усе. — І забравши книжки з зошитами зі стола й притиснувши їх до грудей аж під шийку, вона опустила кімнату».

3. Юліян про зраду Еви, яка вирішила вийти заміж за поляка Каву:

«Ева!! Ева!», — скричало щось у нім і стиснуло болем за серце. Вона зрадила його. Він через цілий час купав її у своїй любові, мов у золоті, а вона зрадила його з собакою-противником.

Юліяна підтримує о. Захарій: *Ева «віддалася нашим противникам. Що вдієш?».*

4. Думки Юліяна Цезаревича, коли він став офіцером у австрійському війську: *«Як радо був би він учив лиш свого українського жовніра. Як радо, щоби сей знав, за що дає життя, що є ідея батьківщини, рідна мова, рідний край і „свій садок”, у котрім був би він свободний на всю душу, на все діло...».*

5. Мрії Юліяна про самостійну Україну: *«На питання покійного о. Захарія по розлуці з Евою, що він тепер зробить, він відповів рішуче, що йому меча треба. І він говорив правду. Лиш одно не дає йому вдоволення в його фаху: що він хоч перейшов на „апостола меча”, він не має можності вчити й виховувати свого мужа. Самостійна Україна — от за чим важить його душа. Яка вона буде?».*

6. Дора відмовляється від поїздки до Швейцарії, щоби кошти відкласти на національні цілі. При цьому каже: *«Наша Швейцарія буде над Дніпром лежати й буде називатися Київ!»*.

7. Дора зізнається Юліянові: *«Я стільки настраждалася, наплакалася потайки, що була з крові українка... плакала за любов'ю одного-одніського українця з українською прасилою»*.

8. Із тривалої дискусії Юліяна Цезаревича та Альбінського щодо заміжжя Дори було вилучено декілька фрагментів, важливих для зрозуміння ідейного спрямування роману. Альбінський не погоджується на шлюб Юліяна і Дори, беручи до уваги не так соціальний стан Цезаревича, як його національність. Категоричний у своїх міркуваннях, він підкреслює: *«Так, пане Цезаревичу, прийміть на остатку ще й се до відомости, що не офіцер, а українець не дістане моєї внуки даром»* (підкреслення наше — В. А.).

9. Стурбований наміром закоханих, Альбінський наводить різні аргументи, щоби Юліян відмовився від наміру стати чоловіком Дори. При цьому під виглядом переживань за долю Дори як ймовірно дружини військового, він запитує Юліяна, що станеться з його родиною, коли той у випадку війни загине. Юліян заявляє: *«Може, виросте з моєї крові яке зілля, з котрого нап'ється хтось хоч одну крапельку й унаслідить по мені триб і любов до праці й борні, приміром, за існування нашої національності, політичної самостійности, за нашу велику землю Україну»*.

Вичерпавши всі аргументи і отримавши від Юліяна гідні його офіцерського звання й національної приналежності відповіді, Альбінський врешті хоче погодитися на одруження

Юліяна й Дори, але ставить умову, відповідно до якої Цезаревич повинен зректися своєї національності, взяти прізвище Альбінського і стати вірним сином Польщі. На це офіцер-українець відповідає: *«Як за часів Вишневеччини і Четвертинських, щоб густіше обтикувати палі українськими головами, пане завідателю».*

10. Також із рукопису було вилучено велику кількість дрібніших, але дуже важливих деталей. Так, завідатель Альбінський, вражений повідомленням про катастрофу потяга, внаслідок якої загинув наречений Дори, зізнається, що через нього, Альбінського, покінчив із життям Юліян Цезаревич-дід.

Отже, під час підготовки до друку повного тексту «Апостола черні» за його рукописом (980 стор.) вдалося повністю відновити вилучені фрагменти, виправити помилки, текстові неточності й недоречності, допущені у львівському виданні роману 1936 р. Це дало змогу глибше зрозуміти справжню суть творчого задуму письменниці, її поглядів на майбутнє України як самостійної держави.

Марія Крупа

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ВИДАННЯ ПОВНОГО ВАРІАНТА РОМАНУ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ «АПОСТОЛ ЧЕРНІ»

Останній і єдиний роман Ольги Кобилянської «Апостол черні» мав довгу і складну дорогу до українського читача. У ньому авторка виклала свої роздуми про долю народу й України, шляхи здобуття Української незалежної держави та ролі в цьому процесі кожного її національно свідомого громадянина. У ньому